

[Justitsministeren.]

Efter forhandling med indenrigsministeriet og socialministeriet fremsættes der særskilte forslag til ændring i de enkelte love, der indeholder bestemmelser om administrativt bestemt frihedsberøvelse.

Idet jeg iøvrigt tillader mig at henvise til de bemærkninger, der ledsager lovforslagene om ændring i retsplejeloven og retsavgiftsloven, skal jeg anbefale disse forslag til det høje tings velvillige behandling.

Jeg har herefter den ære for det høje folketing at fremsætte *forslag til lov om familiefideikommissers overgang til fri ejendom*.

De ærede medlemmer vil af bemærkningerne til lovforslaget se, at man her har trukket linien tilbage til grundloven af 5. juni 1849 med dens forbud mod oprettelse af len, stamhuse og fideikommissgodser og dens løfte om, at det ved lov skulle ordnes, hvorledes de bestående godser af denne art skulle overgå til fri ejendom.

Der gik lang tid, før dette løfte blev indfriet ved lensafsløningsloven af 4. oktober 1919. Om denne lov gik bølgerne højt i den offentlige debat, og som det er nævnt i motiverne til det lovforslag, der her fremsættes, blev lovens grundlovs-mæssighed prøvet og anerkendt af Højesteret.

Der er mange grunde til at tro, at det foreliggende lovforslag ikke vil sætte sindene i bevægelse på tilsvarende måde. En af dem er den, at dette lovforslag, set fra et samfundsøkonomisk synspunkt, er af ganske underordnet betydning. Denne lov drejer sig om kapitaler, der næppe vil andrage meget over 35 mill. kr.; lensafsløningsloven drejede sig om de fleste af landets store godser.

Som de ærede medlemmer vil se af motiverne, omfattede lensafsløningsloven også nogle pengefideikommiss, nemlig de pengekapitaler, der var trådt i stedet for majoratsgodser, der tidligere var solgt. De almindelige pengefideikommiss var imidlertid ikke med i loven af 1919; de faldt jo også udenfor løftebestemmelsen i grundloven.

Man var dog allerede i 1919 opmærksom på pengefideikommisserne også på rigsdagen. Den daværende justitsminister, Zahle, gav således udtryk for, at han i grunden fandt det fideikommissariske bånd på penge-

kapitalerne i endnu højere grad umoralisk end det tilsvarende bånd på jordegodserne.

Der har da også i årene siden 1919 gentagne gange været rejst spørgsmål om ophævelse af pengefideikommisserne, og indenfor fideikommissbesiddernes egne rækker har man med stadig voksende styrke ønsket mulighed for en afløsning.

Ved den nye grundlov af 5. juni 1953 blev spørgsmålet påny aktuelt. § 84 indfører nemlig forbud også mod oprettelse af nye familiefideikommiss, d. v. s. de rene pengefideikommiss. Derimod er der ikke i grundloven — som der var i grundlovsforslaget af 1939 — en løftebestemmelse om ophævelse af de bestående fideikommiss, antagelig på grund af spørgsmålets ret ringe samfundsmæssige betydning.

Som jeg sagde før, er der ikke de samme samfundsøkonomiske interesser bag dette lovforslag, som der var bag lensafsløningsloven. Det var imidlertid ikke udelukkende økonomiske interesser, der lå bag lensafsløningslovens principper. Det bærende i arve-reglerne for de afløste majorater var det samme, der er det typiske for pengefideikommisserne: det er en enkelt person i slægten, der arver hele besiddelsen. Den daværende justitsminister, Zahle, kom under debatten i rigsdagen i 1919 med de bekendte ord — jeg beder her om tilladelse til et kort citat — om majorats- og fideikommissarvingen, der

„som en gøgeunge skubber alle sine søskende nøgne ud af reden“.

At denne gøgeunge i fideikommisserne som regel er af hankøn, gør jo ikke sagen bedre; det har Dansk Kvindesamfund, som man vil se af motiverne, også med rette haft øje for.

Med det, jeg lige har sagt, har jeg allerede berørt de hensyn, der har ligget bag den nye grundlovs forbud mod oprettelse af nye familiefideikommiss og dette lovforslags afløsning af de tidligere oprettede, og jeg har samtidig strejft det vigtige og vanskelige spørgsmål om lovens område.

Det, der er typisk for familiefideikommisset, er, at det er en formue, der ikke falder i arv efter de almindelige regler. Den er belagt med det, man kalder et fideikommissarisk bånd. Det tilkendegiver noget i retning af, at formuen er betroet den pågældende; han må ikke selv bruge den; den

[Justitsministeren.]

skal gå videre. For vore hjemlige fideikommissers vedkommende betyder båndet i de typiske tilfælde, at formuen går i arv til en enkelt arving — som regel med en fortrinsret for den ældste søn, og således at han kun nyder indtægten af formuen.

Dette retsinstitut er tiden forlængst løbet fra. Der er her 2 hovedhensyn, der er afgørende.

Det ene er, at det brud på de almindelige arveregler, som familiefideikommisserne betyder, føles i høj grad stødende. Vi kan ikke længere anerkende berettigelsen i tanken bag majoraterne og fideikommisserne: af hensyn til slægtens prestige at søge at sikre en særlig position eller levestandard for en enkelt i slægten på de andres bekostning.

Den anden betragtning er, at vi ikke længere kan anerkende, at en formuebesidder skal være berettiget til for et ubegrænset antal generationer at belægge sin formue med et bånd som det, der her er tale om.

Jeg har før nævnt, at de fleste fideikommissbesiddere nu ønsker fideikommisserne afløst. For mange af besidderne er det jo sikkert også stødende, at kun et enkelt af deres børn bliver berettiget til fideikommisskapitalen; men hertil kommer nok også, at mange besiddere er lidt bitre over, at de ikke blot skal betale indkomstskat af de indtægter, de har fra fideikommisset, men også skal betale formueskat af den kapital, som de ikke selv kan disponere over.

Fideikommissbesiddernes tanke er, som det fremgår af motiverne, at få åbnet en adgang, skabt en ret for besidderen til at forlange afløsning.

Dette er imidlertid kun en halv løsning. Skal der lovgives om de bestående familiefideikommiss, må denne lovgivning gå ud på en tvungen afløsning, også af den grund, at det offentlige — når man nu sætter det arbejde i gang, som afløsningen betyder — må have gjort rent bord. Der er ingen anledning til, at det offentlige fortsat skal føre tilsyn med en del fideikommiss, som måske så om 10—20 eller 30 år alligevel ønsker afløsning.

Ud fra disse betragtninger, som er udførligere omtalt i lovforslagets motiver, går forslaget altså ud på en tvungen overgang

til fri ejendom af alle familiefideikommiss, således som dette begreb nærmere er defineret i lovforslagets § 2.

Udformningen af denne bestemmelse har givet anledning til mange og omhyggelige overvejelser. I overensstemmelse med den betænkning, der den 25. februar 1953 blev afgivet af folketingets udvalg vedrørende grundlovsforslaget, og arvelovskommissionens betænkning fra 1941 ønsker man ved loven ikke at hindre oprettelse af almindelige familielegater eller båndlæggelse af arv for personer, der lever ved testators død, og een ufødt generation. Det er dette resultat, der er søgt udformet ved § 2 og § 6, sidste stykke, men om enkeltheder må jeg her henviser til lovforslaget og bemærkningerne.

Familiefideikommisserne vil, som det fremgår af lovforslaget, såfremt dette gennemføres, overgå til fri ejendom automatisk ved lovens ikrafttræden.

Selve udleveringen af aktiverne til fri rådighed kan jo imidlertid først finde sted efter en nærmere opgørelse af fideikommissets værdi, sikring af de eventuelle pensionsydelse eller lignende, der måtte hvile på fideikommisset, og indbetaling af afløsningsafgiften.

Men — og dette er et meget vigtigt punkt i lovforslaget — den nuværende besidder får ikke hele fideikommisset udleveret til fri rådighed.

Som der nærmere er redegjort for i lovforslagets motiver, bør der tages et rimeligt hensyn til successorerne, d. v. s. til dem, der efter den nuværende besidders død ville have tiltrådt besiddelsen af fideikommisset, hvis dette fortsat havde bestået.

Selvom det ved højesteretsdommene fra 1920 er statueret, at en successors ret ikke er så væsensforskellig fra en almindelig arveret, at der ved grundloven er sikret ham en bedre stilling end en almindelig arving, der må finde sig i lovgivningens ændringer af arvelovgivningen, må man dog erkende, som det siges i lovforslagets motiver, at en successor har haft føje til at anse sin stilling for væsentligt sikrere end en almindelig arveudsigt.

Ligesom lensafløsningsloven gjorde det, er der også her foreslået en sikring af successorerne. Vi har fulgt lensafløsningens fordelingsnorm mellem den nuværende besidder og successorerne, således at den nuvæ-

[Justitsministeren.]

rende besidder får udleveret tre femtedele af værdierne til fri rådighed. Medens de resterende to femtedele efter lensafsløsningsloven er sikret 1. og 2. successor eller udtrykt på anden måde successorerne i 2 generationer med halvdelen til hver, sikrer det foreliggende lovforslag kun 1. successor, således at der med de to femtedele forholdes på den måde, som er bestemt i lovforslagets § 6, stk. 1.

Den nuværende besidder, der altså får de tre femtedele udleveret til fri rådighed, nyder for sin livstid indtægten af de resterende to femtedele. Ved hans død udleveres disse to femtedele derefter fuldtud til fri rådighed for 1. successor eller for at citere lovteksten „den person, som ifølge den for fideikommisset gældende successionsorden ville have været berettiget til at tiltræde besiddelsen, hvis ikke fideikommisset var overgået til fri ejendom“.

Det er jo et nærliggende spørgsmål at stille, hvorfor vi her kun sikrer 1. successor. Svaret er: juridisk har successorerne efter højesteretsdommene af 1920 ingen *ret* til en særlig sikring; en vis sikring er imidlertid rimelig, men den reale grund hertil, nemlig den, at en successor til en vis grad med hensyn til uddannelse og livsførelse iøvrigt kan have indrettet sig i forventning om at skulle tiltræde fideikommisset, kan ikke føre videre end til en sikring af 1. successor. En videregående båndlæggelse med den deraf følgende administration er ikke begrundet.

Enkelthederne i lovforslaget skal jeg ikke her komme nærmere ind på, men må henvise til lovforslaget og bemærkningerne hertil. Udformningen af mange af bestemmelserne har givet anledning til betydelige vanskeligheder. Jeg skal her blot henvise til § 2, stk. 2, hvor man ud fra den almindelige definition i § 2, stk. 1, har søgt at finde frem til en løsning af de tvivlsspørgsmål, der må opstå ved afgrænsningen mellem et familiefideikommis og et familielegat, og hvor man har søgt at give hensynet til opretterens formodede vilje den plads, der kan tilkomme den.

Jeg skal forøvrigt i denne forbindelse fremhæve, at det følger af lovforslagets § 12, at afgørelserne af disse rent juridiske

spørgsmål naturligvis kan indbringes for domstolene.

Om afløsningens mere tekniske spørgsmål skal jeg blot nævne, at den praktiske administration tænkes henlagt til overformyndieret med rekurs til det nævn, der er omhandlet i lovforslagets § 9.

Den afgift, der efter lovforslagets § 8 skal erlægges ved familiefideikommissers overgang til fri ejendom — 4 pct. af værdien — er en ekspeditionsafgift til dækning af de udgifter, afløsningen vil medføre for det offentlige.

De skatteretlige bestemmelser i § 16 fremsætter jeg også på den højtærede finansministers vegne; de er udformet efter aftale med skattedepartementet.

Jeg skal med disse bemærkninger anbefale det foreliggende lovforslag til hurtig og velvillig behandling i det høje folketing.

Jeg har endvidere den ære for det høje folketing at fremsætte *forslag til lov om køb på afbetaling*.

Lovforslaget bygger i det væsentlige på et lovudkast, der er udarbejdet af et af justitsministeriet nedsat udvalg med den opgave at overveje spørgsmålet om ændringer i den gældende lov om køb på afbetaling af 8. maj 1917.

Når man tog spørgsmålet om en revision af afbetalingsloven op til overvejelse, skyldtes det, at afbetalingssystemet, der efterhånden har fået en meget stor udbredelse, har haft visse uheldige virkninger.

Det kan navnlig anføres, at den lette adgang til at købe varer på afbetaling kan friste folk til at indgå afbetalingsforpligtelser, der overstiger deres økonomiske evne. Ved tilbud om salg uden udbetaling eller med en ringe udbetaling og små afdrag, eventuelt ved salg under medvirken af pågående agenter, udnyttes uerfarne købere til køb af luksusvarer eller varer, som køberen ikke har brug for, ofte til urimeligt høje priser. Endvidere er det anført, at afbetalingshandelen medfører en øget kriminalitet, idet det ikke sjældent sker, at en køber afhænder salgsgenstanden, inden købesummen er fuldt betalt.

Udvalget fik derfor blandt andet til opgave at overveje spørgsmålet om undtagelse af visse arter af varer og af varer under en vis værdi fra afbetalingslovens område, om